

ВОЛОДИМИР
ВИННИЧЕНКО

Memento
П'єси
1909—1910 років

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2024

МЕМЕНТО

П'єса на чотири розділи

ДІЙОВІ ОСОБИ

Кривенко — художник.

Антонина.

Орися.

Бурчак.

Паша.

Антонюк

Піддубний — } товариші Кривенка.

Чупрун

Козолуп — ковбасник.

Лікар.

РОЗДІЛ I

Орисина кімната.

Просто двері в Антонинину кімнату, в правій стіні — двері в сіни. Під лівою стіною вглиб кімнати стоїть піаніно. Поруч з ним канапа. Над канапою портрет Шевченка, завішаний рушниками. Біла канапа — стіл. Під задньою стіною між дверима в Антонинину кімнату і дверима в сіни — туалет з різними пляшками, дзеркалом і т. ін. В правій стіні на переднім плані — вікно, коло його ліжка. Різні хатні прикраси, підібрані зі смаком.

В кімнаті Орися й Антонина.

Орися — темна шатенка; дуже гарне, смагляво-матове лице з яносиніми великими очима. Пишна постать, злегка лінива. Зачіску міняє дуже часто, і кожного разу лице їй дивно змінюється, набираючи то дитячого невинно-наївного виразу,

то суворого і строгого, то задириливо-веселого, злегка навіть нахабного.

Антонина — вагітна; в темно-сірому капоті. Лице трохи набухле, ніс припухлий. Дуже білява. Очі з виразом м'якості й не-смілості.

Антонина (*неспокійна; очі часто з нервовим, тривожним чеканням повертаються до дверей у сіни. Ходить дрібкою ходою по хаті животом наперед і машинально тре руки*). Ні, ні, він не повірить, Орису! Ох, не повірить, я чую... Фу, як у мене в висках стукає... (*Зупиняється і стискає долонями виски*).

Орися (*лежачи на канані, пильно слідкує за нею. Чудно посміхнувшись*). Пові-і-ірить.

Антонина (*ходить знов*). Ой, ні, голубонько, ви мені не кажіть... У мене таке почування цілий день. Я прокинулась і вже почула, що сьогодні щось буде. Снилось щось таке... Наче я десь іду по якійсь стіні. І так страшно мені... І все держусь за живіт... І ще думаю; як буду падать, то треба не на живіт... Йй-богу! (*Сміється*). А мені циганка правду таки сказала: будеш, каже, багата, і буде дитина... Багата, положим, я не стала, а дитина таки буде. Господи! Він ще може подумать... (*Зупиняється проти Ориси*). Слушайте, Орису, ви мені скажете правду? Тільки саму щиру... Не жалійте мене, не бійтесь. Скажете?

Орися (*усміхаючись*). Скажу.

Антонина (*хвилюючись*). Скажіть: ...Ні, я не можу. Скажіть, він... ви... він був коли-небудь закоханий у вас?

Орися (*спокійно*). Ніколи.

Антонина. Ні трошки?

Орися. Ні на макове зерно. Та ми ж бачились за все знайомство наше рази два, не більше. (*Непомітно, але уважно поглядає на Антонину*).

Антонина (*з невільним полегшенням*). Це правда? Ви не з жалю до мене? О, можете не жаліть, повірте, що я винесу все...

О р и с я (*закидуючи руки за голову і потягуючись*). Ну, я, здається, не з жалісливих...

А н т о н и н а (*з вдячним поривом*). О ні, ви страшенно добра, Орисю! Ні, не посміхайтесь. Ви... трошки чудна, але ви страшенно добра. У вас є така хороша жалість. Єсть, єсть, Орисю!.. Йй-богу, голубонько. Інакше, скажіть самі, чого б ви оселились тут зі мною, ходили за мною? Ми ж так мало й знайомі, я не видатна якась людина, яка й хворюю може дати щось другим... Тільки ви скажіть: це ви сказали не з жалості, ні, Орисю? Це правда?

О р и с я. Сама правдива правда...

А н т о н и н а (*силкуючись заховати задоволену посмішку*). А я думала... Ви така гарна. Я просто якесь страховище перед вами. Та ще тепер. А він же, знаєте, художник, не може минути красу байдуже... (*Раптом зупиняється, стурбовано слухає*). Дзвонили, здається? Яка година?

О р и с я (*ліниво дивиться на свій годинник*). Без трьох чотири.

А н т о н и н а. Рівно в чотири, писав... Так ви, голубонько, ради бога, обережно. Да? Тільки натякніть. Я боюсь, що він спалахне, і... Ви не знаєте, він на вид такий спокійний, навіть млявий, а... страшенно гарячий.

О р и с я (*не дивлячись на Антонину*). А може б, ви таки самі зустріли його?

А н т о н и н а. О, ні, ні! Я не можу, я не можу... Він... Ні, ні. Я хочу, щоб перше враження без мене... Тільки, голубко, не кажіть йому всього. Натякніть йому тільки, що його жде неприємність, щоб він... Ах, я й сама не знаю! (*Дзвінок*).

О р и с я (*прудко встає*). Він!

А н т о н и н а (*схвильовано кидається до дверей в свою кімнату. Із дверей, визираючи*). Так я, Орисю, буду ждать. Ви тоді покличете. Добре?.. Ох, як у мене серце стучить... (*Прислухавшись, хутко ховається й зачиняє двері*).

Орися, як тільки зачинаються за нею двері, все з тою ж мовчазною посмішкою хутко підходить до дзеркала, поправляє зачіску і, обернувшись, недбало спирається спиною на туалет. Зачіска в неї проста, скромна, а на губах грає хвацька, задирилива посмішка; це робить чудний дисонанс.

В двері з сіней чути стук.

Орися. Ввійдіть! *(Злегка схиляє голову на праве плече)*.

Входить Кривенко. Високий, товстий, трохи горбистий. Подільське, жовто-смагляве обличчя з довгим носом і біляво-попелястими короткими вусами, спущеними донизу. Брови широкі, темніші за вуса. Очі ніби злегка сонні. Вигляд має неповороткого флегматика. У вишиваній сорочці і оксамитовім чорнім піджаці. Зобачивши Орисю, здивовано зупиняється.

Кривенко. О! Що таке?.. *(Машинально ступає назад)*. Тут не Антонина Павлівна?

Орися *(посміхаючись)*. Перш усього, зі знайомими треба привітатись. Так роблять... всі розумні люди. День добрий! *(Церемонно-жартівливо уклоняється)*.

Кривенко *(озирається)*. Мені писали... на дверях картка з прізвисьцем Антонини... № 3...

Орися. Не турбуйтеся, ви попали правильно, Антонина там... *(показує на кімнату Антонини)*. Вона зараз не може вийти і просить вас п'ять хвилин почекать. А щоб вам не було нудно, я посижу з вами. Сподіваюсь, ви нічого не маєте проти цього? *(Лукаво посміхається, але очі напружено, допитливо слідкують за всією його поведінкою)*.

Кривенко *(мовчки якийсь мент пильно дивиться на неї. Помалу, з хмурым підозрінням)*. А ви як опинились тут?

Орися *(весело)*. Оце маєш! Це мені подобається! Найняла кімнату і живу...

К р и в е н к о. З Антониною Павлівною?

О р и с я. Атож. Вона — мила людина, і ми з нею досить дружно живемо. Сідайте, будь ласка! *(Поводить рукою по канані)*.

К р и в е н к о *(хмуро)*. Дякую. *(Помалу йде і сідає. Потирає лоб, кусає губи)*.

О р и с я *(не міняючи пози й посмішки, слідкує за ним. Видно напружену готовність боротись)*.

К р и в е н к о *(не дивлячись на неї)*. Давно живете разом?

О р и с я. О, вже місяців два. Може, більше, не пам'ятаю...

К р и в е н к о. Де ж ви зазнайомились?

О р и с я. Я прийшла до неї й познайомилась.

К р и в е н к о *(твердо дивиться на неї)*. Для чого?

О р и с я. Хм! Кумедний чоловік? Хотілось...

К р и в е н к о *(встає, важко підходить до неї. Тихо)*.

Що вам треба тут?

О р и с я *(невинно)*. Нічого... Господи!

К р и в е н к о. Я вам не вірю. Хочете сказати мені правду?

О р и с я. Хіба ви не знаєте, що я рідко говорю правду?

К р и в е н к о *(якийсь мент дивиться на неї. Апатично і в'яло)*. Я з вами, здається, більш п'яти хвилин балакаю. На перший раз досить. Я б уже й з Антониною хотів би побалакати...

О р и с я. Зараз. Їй дуже погано.

К р и в е н к о. Мені немає часу. Я хочу знати, навіщо мене покликано. Може, ви можете сказати?

О р и с я. От який ви діловитий! Невже й п'ять хвилин не можна потратити на колишніх приятелів? Ви малюєте щось тепер?

К р и в е н к о *(крізь зуби)*. Умгу...

О р и с я. Он як? Значить, ви вже знайшли те, що нігде й ніколи не буває?

Кривенко. Умгу.

Орися. Це цікаво? Щасливий ви...

Кривенко. А ви, видно, нічого не знайшли... Все те ж саме.

Орися (*сумно зітхає*). Да, прогресу немає...

Кривенко. А воно б не завадило...

Орися. Ви думаете? (*Зітхає*). Що ж зробиш? Така я вже нікчемна. Ще якби хоч побачила те, що нігде й ніколи не буває, то, може б, і повірила. І, значить, прогрес був би... Може, ви мені покажете його?

Кривенко (*несподівано грубо*). Що ви робите тут? Що вам тут треба? Навіщо ця бульварна комедія?

Орися (*спершу гнівно зводить брови, але зараз же ще небаліше спирається на туалет, підводить очі догори і навмисне робить вигляд, що придумує*). Хм! Що ж вам сказати! Що я роблю тут? Шукаю те, чого нігде й ніколи не буває. Ясно?..

Кривенко. Глядіть, можете знайти те, що дуже часто буває з тими, хто вривається в чуже життя.

Орися. А що з ними буває?

Кривенко (*помалу встає*). Але но! Я не маю такого часу, щоби тут розводитись з вами... (*Підходить до дверей Антонининої кімнати*). Це — кімната Антонини Павлівни?

Орися (*стає серйозною, підходить до його, бере за рукав*). Чекайте, не можна... Сядьте, я вам кажу.

Кривенко (*стискуючи плечима*). Хм! Але це починає бути цікавим. Ну, сядемо... (*Сідає*). Ну?

Орися. Слухайте, Василю, я вас хочу дещо спитати.

Кривенко. Та вже робіть зі мною, що знаєте...

Орися. Я хотіла вам написати, та роздумала. Я знала, що побачусь з вами — хоч ви тоді рішуче й навіки розпрощались зі мною.

Кривенко. Так. Слухаю далі.

Орися. Здається, місяців два минуло з того часу?

К р и в е н к о *(роблячись все млявішим і млявішим)*.
Може, й два...

О р и с я. Ваша непохитність не похитнулась?

К р и в е н к о. На те вона й непохитність, щоб не хитатись...

О р и с я *(посміхаючись)*. Цілком справедливо. І все так же думаєте, що дітей треба мати тільки від тої людини, яка сплелась з тобою душею й тілом?

К р и в е н к о *(зирає на неї)*. Ну, думаю.

О р и с я *(не зводячи з його очей)*. Рішуче і незмінно? Хоч кров з носа?

К р и в е н к о. Хоч із самого горла...

О р и с я. Так. Похвально. І самі ніколи не матимете дітей від іншої людини?

К р и в е н к о *(грубувато-нетерпляче)*. Слухайте, я ж вам сказав, що від вас, такої, якою я вас знаю досі, я дітей не...

О р и с я. Знаю, чула вже! Не про це... *(Похмурюється, закусує губу)*.

К р и в е н к о. Ну, так про що ж, скажіть, будь ласка? Їй-богу, скучно...

О р и с я *(рішуче стріпує головою і задирливо, злісно-весело посміхається)*. Так!.. Чудесно. Виходить, значить, що Антонина якраз така людина, з якою ви можете мати дітей?

К р и в е н к о. Слухайте, Орисю, не будемо чіпати Антонину...

О р и с я. Ні, ви скажіть, така? Да?

К р и в е н к о. Така чи ні, але не всяка вагітність є дитина, коли вам уже хочеться так знати. Ну, та й залишим цю розмову. Спитайте вже, чи може Антонина Павлівна вийти.

О р и с я. Так... *(Злорадно посміхається)*. Так, не всяка вагітність є дитина? А от я вам скажу, що деяка вагітність,

то вже неодмінно дитина, хоч вам цього, може, й не хочеться знать...

Кривенко (*пильно, з підозрінням зиркає на неї. Знов встає; рішуче й сердито*). Слухайте, або покличте мені Антонину Павлівну, або я вже піду. Я хочу, нарешті, дізнатись, для чого мене кликано.

Орися. Так ви, значить, гадаєте, що у Антонини не народиться дитина? Та? Певні в тім?

Кривенко (*знов мовчки пильно дивиться на неї*).

Орися. А як родиться? Тоді як з вашою непохитністю? Га? А дитинка якраз родиться. Чуєте?..

Кривенко. Може, мене за цим і кликано, щоб це сказати?

Орися. От іменно, голубчику, якраз за цим! Дитинка родиться.

Кривенко. Я хочу бачить Антонину!

Орися. Вона зараз вийде. Да, вона зараз вийде... І щось вам скаже. Ха-ха-ха! Хотіла б я подивитись на вас. Ех, ви! Чесний з собою! Пізно викидиш робить. Чуєте: пізно!

Кривенко. Це Антонина постановила так?

Орися. Ні, так постановив професор Орловський, спеціаліст і знаменитість. А передчасне родиво для Антонини — смерть. Значить...

Кривенко (*глухо*). Це ваша тут робота?

Орися (*весело сміється*). Розуміється, моя, а не ваша! Як ви зразу про це не здогадались, чудачина ви! Правда, я ловко підстроїла вам цю штуку?

Кривенко ходить по хаті. Для чогось обтирає хусткою лоба, застібає й розстібає піджак.

Орися (*слідкуючи за ним*). Що? Непохитність хитається? Ну, а що говорить наша чесність з собою про виховання дітей? Здається, так, щоб не давати громадянству калік? А для цього батьки, здається, повинні приготувати себе свідомо, постом, молитвою? Батьки повинні бути

здоровими, любити одне одного? Так? Ну, значить, у вас буде пречудова, ідеальна дитина. Мабуть, хлопчик буде... Ха-ха-ха!

Кривенко *(зупиняючись. Тихо)*. Я вас дуже прохаю, покличте Антонину Павлівну.

Орися. Зараз. Тільки глядіть, не хвилюйте її. Та й самі не хвилюйтесь... *(Пильно обводить його поглядом і йде в Антонинину кімнату)*.

Кривенко, важко ступаючи, трохи згорбившись, ходить по хаті, зачіпаючи часом за меблі; зупиняється і понуро, суворо дивиться під ноги. Знову ходить, нетерпляче поглядаючи на двері Антонининої кімнати.

Помалу виходить Антонина. Очі її тривожно й боязко впираються в Кривенка. На лиці червоні плями. Робить кілька кроків і зупиняється, дуже хвилюючись і не зводячи з його очей.

Кривенко *(підходить, простягає руку)*. Драстуй!

Антонина *(шепотом)*. Драстуй! *(Потуплює очі)*.

Кривенко *(глухо)*. Це — правда?

Антонина *(винувато відводячи очі)*. Правда. *(Знов потупляється)*.

Кривенко. Тебе обдивлявся професор Орловський?

Антонина *(хитає головою)*.

Кривенко. І рішуче нічого не можна зробити?

Антонина. Можна, але 75 % за те, що я можу померти. *(Мовчить)*. Крім того, це буде коштувати дуже дорого... У нас не знайдеться стільки грошей... *(Мовчить)*. А потім... Ні, це такий жах, що я згадати не можу! Ти знаєш, дитина може родиться живою... Розумієш, що це може бути, коли робити зараз? Дуже часто буває, що на сьомому місяці родяться живими. Недоноска дати... О, ні! Краще родити!

Кривенко. Значить, акушерка помилилась на цілий місяць?

Антонина. Да! Я прямо в одчай упала, як узнала... Більш усього те, що ти можеш не повірити, можеш поду-

мать, що я це навмисне, щоб мати дитину. Але я тобі говорю... Ні, постій, дай я тобі скажу... Я тобі говорю, Васю, що я нічого від тебе не хочу, не жду, не вимагаю...

Кривенко робить нетерплячий жест.

Антонина (*хапливо*). Ні, чекай! Я не хотіла тобі писати, я хотіла сказати в лице...

Кривенко. І для того вислала наперед ту панну?

Антонина. Я боялась, що ти, узнавши, так розсердишся, що не вислухаєш і побіжиш. Слухай: це дитина моя, тільки моя. Ти не хотів її, ти пропонував способи, щоб не робить викидиша, я признаю, я на це не згоджувалась... Я не знаю, чия тут вина. Я думала... Ну, одним словом, дитина родиться, і ти її не знаєш... Чуєш: ти можеш бути спокійним, ніяких обов'язків у тебе переді мною нема... Тільки ти скажи: ти віриш мені, що це вийшло для мене несподівано. Віриш?

Кривенко (*мляво*). Не в цьому річ. Це не важко... Дитина *родиться*. Це — факт... Цього не повинно бути, а воно є. А воно є... (*Ходить*).

Пауза.

Антонина (*винувато*). А я ще й казала їй, що вона, здається, помиляється. А то, може, просто шарлатанка, щоб заробить... Я знаю?

Кривенко (*сідає біля столу. Помалу*). Я не буду знати цієї дитини... (*Пауза. Раптом спалахує і скажено б'є кулаком по столу*). Та я знаю вже її! Чуєш: знаю цього недоноска!

Антонина. Через що ж «недоноска»?

Кривенко (*встаючи*). Він гірше недоноска буде! Він дегенератом буде, з утроби матері хворим!

Антонина. Через що ж «дегенератом»?

Кривенко. Ти ще питаєш? Батько — неврастенік, а мати — неврастенічка, вагітність проходила в сльозах,

драмах, замахах на самовбивство... І ти ще питаєш, через що дегенерат? Моя дитина — дегенерат! Моя дитина! Це після всіх моїх мрій, теорій, після жагучого бажання мати дитину тільки від тої, з якою... Оце так! Оце вскочив... (*Ходить по хаті*). І головне, через що? Обоє не хотіли, не збирались мати її, і через помилку якоїсь баби, акушерки, все іде к чорту — і твої мрії, теорії, бажання, вся твоя чесність, все. Це ще не глум? Да, тепер можна глузувати з мене! Можна, можна, да!..

А н т о н и н а. Що тебе, властиво, так мучить?

К р и в е н к о. Ти не розумієш? Ти не розумієш цього ляпаса, цього плювка життя мені в пику?

А н т о н и н а (*з ноткою злості й роздратування*). Та якого плювка? Що дитина родиться? Але ж я кажу тобі: забудь, що вона е... Забудь, як забув про тих дітей, яких, певно, десь у тебе є від покоївок, випадкових стріч з жінчинами.

К р и в е н к о. Про тих я нічого не знаю, чи є вони, чи нема. А про цю я знаю!.. Знаю! І цього забути не можна. Трус може про це забуть!

Пауза.

А н т о н и н а (*глухо*). Є ще один вихід...

К р и в е н к о (*зупиняючись*). Який?

А н т о н и н а (*ледь чутно*). Моя смерть.

К р и в е н к о (*ходить далі*). А, знов про це!.. Двадцять раз ти висовуєш це средство. Це не вихід.

А н т о н и н а. Ти не віриш, що я можу вмерти?

Кривенко мовчки ходить.

Антонина помалу сідає на канапу і дивиться в куток понуро-задумливим поглядом.

К р и в е н к о (*сідає коло столу*). І рішуче нічого вже не можна зробити? Ти все зробила?

А н т о н и н а (*хмуρο*). Пішла ще Паша до одної акушерки. Не знаю. Я не маю надії. Зараз повинна прийти...

З М І С Т

МЕМЕНТО. <i>П'єса на чотири розділи</i>	3
БАЗАР. <i>П'єса на чотири розділи</i>	93
БРЕХНЯ. <i>П'єса на три дії</i>	169